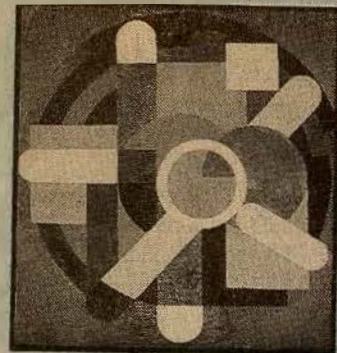

De Belgische avant-garde

Meer dan elders was in de jaren twintig van deze eeuw de Belgische avant-garde verweven met politieke idealen. Vooral het (Vlaams) nationalisme speelde naast de toen populaire linkse ideologieën een belangrijke rol. Een artistieke, intellectuele en politieke potpourri in de roerige periode tussen 1917 en 1929.

Verder in de bijlage onder meer:

- Fryslân moat op de barrikaden. Peter te Nuyl, artistyk lieder fan Tryater, leit út wêrom.
- Rein Hofstra en de variaties op een 'woondoes'.

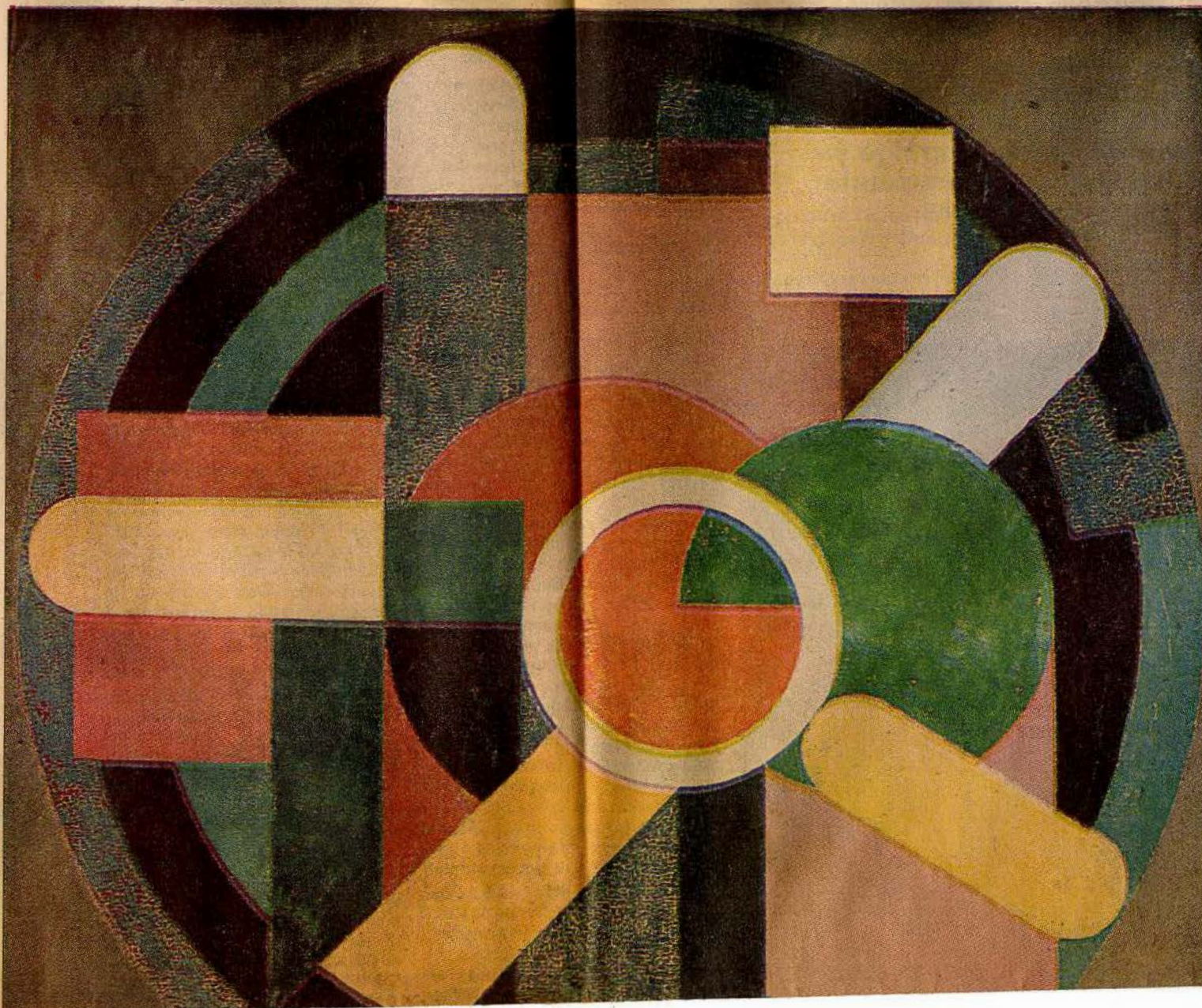
- Body of Evidence: Madonna geeft zich weer bloot.
- Kees 't Hart duikt met roman 'Zwembad' in het diepe.
- 808 State uit Manchester breekt lans voor de sampler.

Vrijdag

VRIJDAG 26 FEBRUARI 1993

Nederlanders hebben al te vaak de neiging Belgen te willen corrigeren en ze de les te willen lezen. Diezelfde intolerante rechtlijnige houding deed in de jaren twintig ook een paar Antwerpenaren tegen de kunstenaars van De Stijl protesteren. En met recht, want de Belgen waren in die tijd nog zeer goed in staat zelf een kunstvernieuwing tot stand te brengen. Ze liepen dan wel wat achter het Duitse expressionisme en het Franse dadaïsme en surrealisme aan te liobbelen, maar ze waren nog altijd beter op de hoogte dan hun Nederlandse collega's.

In het naoorlogse Antwerpen van de jaren twintig werd het expressionisme wat vermengd met Breugheliaanse gedachten en in Brussel versierden ze het surrealisme met art deco-achtige slierten, terwijl Nederlanders de invloedrijke internationale kunststromingen nog moesten gaan imiteren. De Belgische avant-garde - samen

allemaal professioneel gedrukt en in het geval van Het Overzicht zelfs in luxe meerkleurendruk geïllustreerd. Daar waren ze dertig jaar later met de Nederlandse avantgarde-tijdschriften Reflex, Blurb en Braak niet aan toe!

Bijna alle tijdschriften kwamen voort uit een actieve groep die ook tentoonstellingen organiseerde. De samenstellingen van die groepen was niet erg consistent, daarvoor werden de snel wisselende kunstopvattingen te serieus genomen. Aanvankelijk werden de Belgen geïnspireerd door De Stijl maar al gauw distantiëerden schilders als Jozef Peeters en Victor Servranckx zich van de Nederlandse beweging uit angst voor een plastische verarming. Ook de invloedrijke bladen Sélection en Variétés van Paul Gustave Van Hecke moesten niks van De Stijl of Bauhaus hebben. Te ideologisch, vond Van Hecke. Hij keek liever naar James Ensor, Modigliani en Permeke.

Wel is het zo dat het belangrijke Brusselse tijdschrift 7 Arts waarschijnlijk is opgericht uit enthousiasme over een lezing die Theo van Doesburg in 1920 hield. Ook werkte Van Doesburg twee keer mee aan het Franstalige Antwerpse tijdschrift Ça Ira! Zijn eerste artikel heette La littérature d'avantgarde en Hollande. Bescheiden vertelt hij dat met De Stijl in Nederland literatuur van internationale betekenis is ontstaan. De eerste

met het postmodernisme de meest vage term uit de kunstgeschiedenis - was nog meer dan elders verweven met politieke idealen. Vooral het (Vlaams) nationalisme speelde naast de toen populaire linkse ideologieën een belangrijke rol.

In twee pas verschenen publikaties die onlangs verschenen is het resultaat van deze potpourri van artistieke, intellectuele en politieke activiteiten te zien. Alles wat nieuw was, werd geannexeerd, gecorrigeerd en weer afgezworen in de roerige periode tussen 1917 en 1929.

Geëmancipeerd kubisme in België

De meest oneerbiedige manier om de verwerking van het kubisme, futurisme, dadaïsme, surrealisme en Russisch constructivisme te beschrijven is om Paul Joostens te vergelijken met Evert Rinsema, Jean-Jacques Gailliard en Victor Servranckx met Chagall, Floris Jaspers met Malevich, Louis-Herman De Koninck met Mondriaan, Pierre-Louis Flouque met Max Ernst en Marc Eemans zou in zo'n rijtje de Belgische De Chirico genoemd moeten worden.

Gelukkig hebben de auteurs niet zulke vergelijkingen gemaakt. Die zouden volledig voorbij gaan aan de nijvere activiteiten zoals die vanaf 1917 met de Brusselse kring 'Doe stijl voort' en de Antwerpse 'Bond zonder gezegeld papier' in gang werden gezet. In een absolute ontkenning van de recente oorlogsgebeurtenissen werd het ene na het andere tijdschrift opgericht dat tot doel had de wereld beter te maken. Daar waren natuurlijk veel woorden voor nodig, veel tegenstrijdige woorden ook. Maar achteraf bleek dat de pamfletten, kunstkringen en tijdschriften toch een

centraal thema hadden: het samengaan van schilderkunst, beeldhouwkunst, architectuur en literatuur om een ideale samenleving tot stand te brengen.

In Antwerpen werd het nieuwe gepropageerd door Paul van Ostaijen, altijd bijgestaan door de gebroeders Oscar en Floris Jaspers, Paul Joostens en niet te vergeten Jozef Peeters. In de talloze tijdschriften die meestal maar korte tijd verschenen zag je dezelfde namen. Een splitsing, een scheuring, een manifest, een geweigerd artikel - het was voldoende reden voor de oprichting van een nieuw tijdschrift.

In Brussel was het al niet anders. De groep Au Volant begon met een eigen blad waarvan Victor Bourgeois directeur en zijn broer Pierre hoofdredacteur was. Als lid van de 'administratieve raad' werd een zekere René Maguerit vermeld die vanaf het tweede nummer René Magritte heette. In een onuitgegeven aantekening van Pierre Bourgeois staat het programma van Au Volant kernachtig samengevat: 'L'Art Moderne? Course de vitesse en auto'. De broers Bourgeois waren ook weer betrokken bij

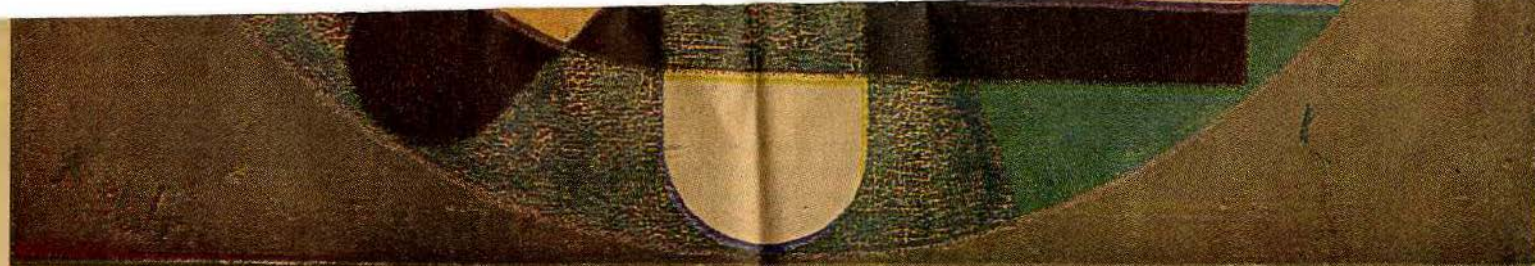
het Brusselse literaire tijdschrift La Lanterne Sourde dat een belangrijke rol speelde in de wederzijdse bevruchting van literatuur en beeldende kunst. Al snel werd Paul van Ostaijen erbij gehaald. Hij had in Berlijn gewoond om aan een verordening wegens collaboratie te ontkomen en daar kennis gemaakt met de dadaïsten en de kunstenaars rond het expressivistische tijdschrift Der Sturm. Ook de groep die vanaf 1922 7 Arts uitgaaf is bepalend geweest voor de Belgische avant-garde in deze periode. Marc Eemans, Jozef Peeters, Paul van Ostaijen, Michel Seuphor en vele anderen waren medewerkers. E.L.T. Mesens zat nog bij het behoudende Créer. Hij zou in 1925 samen met Magritte het eerste en enige nummer uitbrengen van Esophage waarmee het surrealisme in België was geboren. Aan het vervolgbad Marie verleende Paul Nougé maar ook de buitenlanders Picabia en Max Ernst hun medewerking. Alleen al de aandacht voor Magritte maakt 'Avant Garde in België' een interessant boek. Zijn 'L'usage de la parole' is zo'n voorbeeld waarin woord en beeld tot een absurd geheel gesmeed worden.

Twee witte plukjes op een grijze en blauwe achtergrond zijn genoemd Le Vent (De Wind) en La Normandie.

Het in 1976 gereprinte tijdschrift Het Overzicht opende in 1921 met een manifest van Fernand Berckelaers (later Michel Seuphor) en Geert Pynenburg: 'Wij leven in een tijd van geestelijke en materiële wanorde'. In een ander stuk: 'Abonneren op Het Overzicht is medewerken aan Vlaanderens geestelijke bevrijding'. Seuphor stond een humanitair-expressionisme voor ogen maar dan wel puur in het teken van de rede en niet op de wat halfwassen esthetische wijze van het tijdschrift Ruimte. Nadat Jozef Peeters in de leiding werd gevraagd, veranderde het blad van strikt literair naar een algemeen kunsttijdschrift waaraan vooral veel Franse dadaïsten meewerkten. Seuphor en Peeters kregen ruzie en het blad werd opgeheven. Seuphor keerde Vlaanderen, het humanitair-expressionisme en zijn familie de rug toe en leeft tot op de huidige dag in Parijs.

Het is opvallend dat de vernieuwende tijdschriften uit die tijd er zo keurig uitzagen. Ze zijn

Compositie van Jozef Peeters, 1921.

avangardistische gedichten waren van J.K. Bonset. De andere belangrijkste schrijvers van dat moment waren volgens Van Doesburg Anthony Kok, A.H. Feis en Theo van Doesburg. Dat Agnita Feis zijn eerste vrouw was die in 1915 haar eerste en laatste dichtbundel publiceerde en Kok zijn vriend, schreef hij er niet bij. Ook niet dat J.K. Bonset een pseudoniem van Van Doesburg was.

Peeters richtte in 1925 met E. du Perron De Driehoek op. Peeters moet een moeilijke man zijn geweest want Van Ostaijen onthield zijn toegezegd medewerking aan De Driehoek uit ergernis voor Peeters' hanige gedrag. Al voor het eerste nummer verscheen, gaf de gelijknamige uitgeverij Duco Perks (Du Perron) kwartier per dag uit. Zijn loter door De Driehoek uitgegeven Een tussen vijf was geïllustreerd met tekeningen van Willink.

Het literaire gedeelte van De Driehoek was overwegend Noordnederlands. Dit dan weer in tegenstelling met Le Disque vert van Franz Hellens, in dit belangrijke tijdschrift schreven onder meer Philippe Soupault, Luigi Pirandello, André Malraux, Jean Cocteau en Francis Ponge. Het nieuwe was belangrijk en gevestigd geworden. De stoottroepen van het moderne moesten voortaan achterhoedegevechten voeren. In België was een periode afgesloten toen in juni 1929 Variétés een nummer 'hors abonnement' over het surrealisme uitbracht. Voor Nederlandse kunstenaars was dit bijzondere nummer aanleiding het surrealisme te gaan ontdekken.

HANS RENDERS

FREDERIK LEEN e.o., *Avant-Garde in België 1917-1929*, Gemeentekrediet, f 54 en JEAN WEISGERBER e.o., *Les Avant-gardes littéraires en Belgique*, Editions Labor fu 51,50.

L'ART MODERNE?
COURSE DE VITESSE EN AUTO